

Eesti kihelkonnad a. D. 1520

Vello Salo, Oleg Roslavlev

Prohvet Joonas kaudu kuulsal Niineve linnal (praegu Mosul) on oma osake Eesti ajalooos. Aastal 1925 käis siin Türgi-Iraagi riigipiiri küsimusi lahendamas kindral Johan Laidoner, aastatel 1966–1969 tegutses siin koguni eesti kirjastus! Minu viis sinna küll see lihtne seik, et sealne *Séminaire Syro-Chaldéen de St. Jean* vajas õppejõudu Piibli alal, kellena töötasingi seal neli aastat. Ent siin tutvusin ka kahe Maarjamaalt pärit uurijaga, Arthur Võõbuse ja Oleg Roslavleviga. Siin sündiski siis mõte anda välja “Väike Eesti ajaloo atlas” ja “Eesti kohanimede nimestik”. 1975. aastal jõudsin neile juba reklaamigi teha,¹ kuid 1978. aastal tõmbas kavatsustele kriipsu peale Oleg Roslavlevi surm. Kohanimede nimestiku esimese osa käsikiri oli trükivalmis, kuid mina üksinda ei oleks suutnud seda lõpetada ning nii jäi isegi valmis osa ilmumata.

Ajalooatlasest sai 1976. a. jaanuariks valmis visand, mis hõlmas 20 kaarti (1200–1977) koos kommentaariga, mida tahtsime veel viimistleda, kuni surm suure töömehe ära kutsus. Trükki jõudis sellest ainult esimene kaart,² käesolev kannab visandis järjekorranumbrit 5.

Selle kaardi eraldi avaldamise põhjuseks on mu oma kogemused kodumaa kirikulugu puudutavate ürikutega tegelemisel. Nimelt esinevad tollaste kihelkondade nimed õige mitmel kujul; kaardile kantu on välja valinud Oleg Roslavlev.³ Lisan neile nüüd kõik muud minule ette sattunud nimed ja teen nad kättesaadavaks registritega. Tõenäoliselt ei ole minugi nimestik veel täielik – loodan,

et selle kasutajad aitavad loetelu täiendada.

1520. aastal oli eestlaste asualal (kuhu tollal kuulusid ka Ruhja ja Härgmäe) kokku 86 kihelkonda, millest tervelt 47 asusid Liivimaa Ordu aladel. Kiriklik juhtimine kuulus aga sealgi piiskoppidele ning kihelkonnad allusid piiskopkondadele järgnevalt: Tallinn – 25, Tartu – 34, Saare-Lääne – 27.

Vello Salo

(1925)

Omandas Roomas katoliikliku teoloogilise hariduse (*lic. phil.* 1952, *lic. theol.* 1962). *Dr. theol.* (1967). Töötanud õppejõuna Iraagis ja Torontos. 1993 oli Tartu Ülikooli külalisprofessor. Avaldanud usuteaduslikke töid, koostanud teatmeteoseid jpm.

Oleg Roslavlev

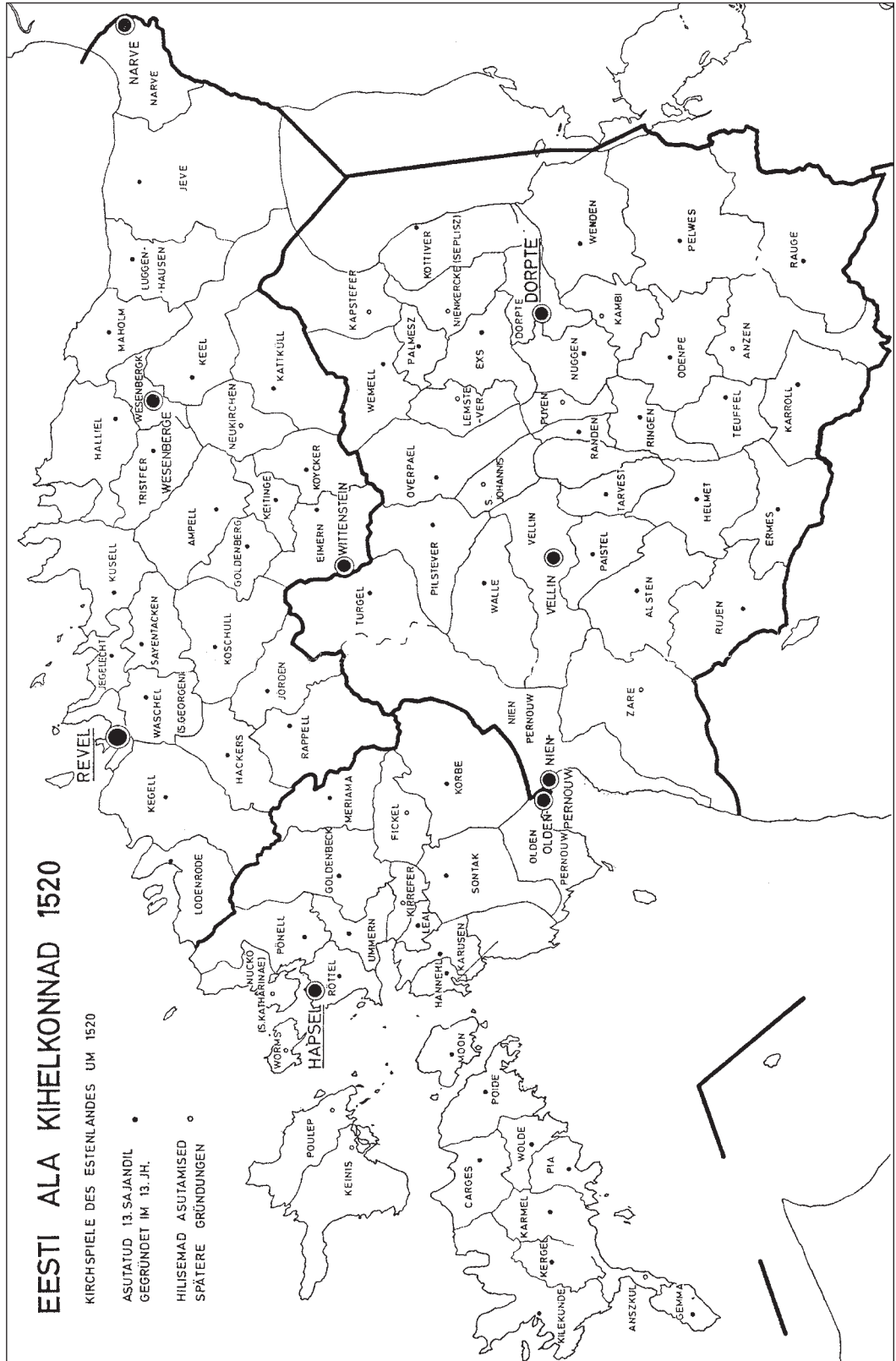
(1922–1978)

Sündinud Tallinnas. Lõpetanud 1951 Müncheni Tehnikaülikooli ehitusinsenerina. Projekteeris ja ehitas teid ja sildu araabiariikides, Pakistanis, Ladina-Ameerikas. Kooliajast huvi kartograafia ja Eesti ajaloo vastu. Väga viljakas ja kõrgetasemeline amatöörajaloolane. 1965–1973 rotaprintidel publitseeris 7 köidet “Hefte zur Landeskunde Estlands”, olulised 16.–17. sajandi allikad Stockholmis ja Varssavis. Poolleli jäi Põlva kihelkonna asustusajalugu ja Eesti ajalooatlas.

¹ “Ilmub *Eesti kohanimed I (Saare- ja Pärnumaa)*, koost. O. Roslavlev. Nimestik (seisuga a. 1867) ilmub kava kohaselt neljas osas, viiendana kogu Eestit hõlmav register.”

² Aja Kiri 1977, nr. 2: “Valmivast Väikesest Eesti ajaloo atlasest, mis sisaldab 20 üksikut kaardilehte aastatest 1200–1977 (formaad 24,5 x 37,5 cm, mõõtkava 1:1 000 000) koos tekstivihikuga kolmes keeles (eesti, inglise, saksa), avaldame sissejuhatusse koos esimese kaardi ... ja selle juurde kuuluva tekstiga.”

³ “Die Schreibweise der Kirchspielnamen auf der Karte wurde den benutzten Quellen entnommen.” (Visand 1976)

EESTI ALA KIHELKONNAD 1520

KIRCHSPIELE DES ESTENLANDES UM 1520
 ASUTAUD 13. SAJANDIL
 GEGRÜNDET IM 13. JH.
 HIISEMAD ASUTAMISED
 SPÄTERE GRÜNDUNGEN

Kirchspiele des Estenlandes

Alsten	Halliste
Ampell	Ambla
Anszkul	Anseküla
Anzen	Urvaste
Carges	Karja
Dorpte	Tartu
Eimern	Järva-Peetri
Ermes	Härgmäe
Exs	Äksi
Fickel	Vigala
Gemma	Jämaja
Goldenbeck	Kullamaa
Goldenberg	Järva-Madise
Hackers	Hageri
Halliel	Haljala
Hannehl	Hanila
Helmet	Helme
Jegelecht	Jöelähtme
Jeve	Jöhvi
Jörden	Juuru
Kambi	Kambja
Kapstefer	Torma
Karmel	Kaarma
Karroll	Karula
Karusen	Karuse
Kattküll	Simuna
Keel	Viru-Jaagupi
Kegell	Keila
Keinis	Käina
Keitinge	Järva -Jaani
Kergel	Kärla
Kilekunde	Kihelkonna
Kirrefer	Kirbla
Korbe	Pärnu-Jaagupi
Koschull	Kose
Kottiver	Kodavere
Koycker	Koeru
Kusell	Kuusalu
Leal	Lihula
Lemstever	Kursi
Lodenrode	H-Madise
Luggenhausen	Lüganuse
Maholm	Viru-Nigula

Eesti kihelkonnad

Ambla	Ampell
Anseküla	Anszkul
Hageri	Hackers
Haljala	Halliel
Halliste	Alsten
Hanila	Hannehl
Helme	Helmet
Harju-Jaani	Sayentacken
Harju-Madise	Lodenrode
Härgmäe	Ermes
Juuru	Jörden
Jöelähtme	Jegelecht
Jöhvi	Jeve
Jämaja	Gemma
Järva-Jaani	Keitinge
Järva-Madise	Goldenberg
Järva-Peetri	Eimern
Jüri	Waschel
Kaarma	Karmel
Kadrina	Tristfer
Kambja	Kambi
Karja	Carges
Karula	Karroll
Karuse	Karusen
Keila	Kegell
Kihelkonna	Kilekunde
Kirbla	Kirrefer
Kodavere	Kottiver
Koeru	Koycker
Kolga-Jaani	S.Johannis
Kose	Koschull
Kullamaa	Goldenbeck
Kursi	Lemstever
Kuusalu	Kusell
Käina	Keinis
Kärla	Kergel
Laiuse	Wemell
Lihula	Leal
Lääne-Nigula	Pönell
Lüganuse	Luggenhausen
Maarja-Magdaleena	Nienkercke
Martna	Ummern
Mihkli	Sontak

Meriama	Märjamaa	Muhu	Moon
Moon	Muhu	Märjamaa	Meriama
Narve	Narva	Narva	Narve
Neukirchen	Väike-Maarja	Noarootsi	Nuckö
Nienkercke	Maarja-Magdaleena	Nõo	Nuggen
Nien-Pernouw	Uus-Pärnu	Otepää	Odenpe
Nuckö	Noarootsi	Paistu	Paistel
Nuggen	Nõo	Palamuse	Palmesz
Odenpe	Otepää	Pilistvere	Pilstever
Olden-Pernouw	Vana-Pärnu	Puhja	Puyen
Overpael	Põltsamaa	Põltsamaa	Overpael
Paistel	Paistu	Põlva	Pelwes
Palmesz	Palamuse	Pärnu-Jaagupi	Korbe
Pelwes	Põlva	Pöide	Poide
Pia	Püha	Püha	Pia
Pilstever	Pilistvere	Pühalepa	Pouplep
Poide	Pöide	Rakvere	Wesenbergk
Pouplep	Pühalepa	Rannu	Randen
Puyen	Puhja	Rapla	Rappell
Pönell	Lääne-Nigula	Ridala	Röttel
Randen	Rannu	Ruhja	Rujen
Rappell	Rapla	Rõngu	Ringen
Rauge	Rõuge	Rõuge	Rauge
Ringen	Rõngu	Saarde	Zare
Rujen	Ruhja	Sangaste	Teuffel
Röttel	Ridala	Simuna	Kattküll
S. Johannis	Kolga-Jaani	Suure-Jaani	Walle
Sayentacken	Harju-Jaani	Tartu	Dorpte
Sontak	Mihkli	Tarvastu	Tarvest
Zare	Saarde	Torma	Kapstefer
Tarvest	Tarvastu	Türi	Turgel
Teuffel	Sangaste	Urvaste	Anzen
Tristfer	Kadrina	Uus-Pärnu	Nien-Pernouw
Turgel	Türi	Valjala	Wolde
Ummern	Martna	Vana-Pärnu	Olden-Pernouw
Vellin	Viljandi	Vigala	Fickel
Walle	Suure-Jaani	Viljandi	Vellin
Waschel	Jüri	Viru-Jaagupi	Keel
Wemell	Laiuse	Viru-Maarja	Neukirchen
Wenden	Võnnu	Viru-Nigula	Maholm
Wesenbergk	Rakvere	Vormsi	Worms
Wolde	Valjala	Võnnu	Wenden
Worms	Vormsi	Äksi	Exs

Kihelkonnad 1520. a. piiskopkondade järgi (* = Ordu alal)

#	TALLINN	TARTU	SAARE-LÄÄNE
1	Ambla	Halliste*	Anseküla
2	Hageri	Helme*	Hanila
3	Haljala	Härgmäe*	Jämaja
4	Harju-Jaani	Kambja	Kaarma
5	Harju-Madise	Karula	Karja
6	Juuru	Kodavere	Karuse*
7	Jõelähtme	Kolga-Jaani*	Kihelkonna*
8	Jõhvi	Kursi*	Kirbla
9	Järva-Jaani	Laiuse*	Kullamaa
10	Järva-Madise	Maarja-Magdalena	Käina
11	Järva-Peetri	Nõo	Kärla
12	Jüri	Otepää	Lihula
13	Kadrina	Paistu*	Lääne-Nigula
14	Keila	Palamuse	Martna
15	Koeru	Pilistvere*	Mihkli
16	Kose	Puhja	Muhu*
17	Kuusalu	Põltsamaa*	Märjamaa
18	Lüganuse	Põlva	Noarootsi
19	Narva	Rannu	Pärnu-Jaagupi
20	Rakvere	Ruhja*	Pöide*
21	Rapla	Rõngu	Püha
22	Simuna	Rõuge	Pühalepa*
23	Viru-Jaagupi	Saarde*	Ridala
24	Viru-Nigula	Sangaste	Valjala
25	Viru-Maarja	Suure-Jaani*	Vana-Pärnu
26		Tartu	Vigala
27		Tarvastu*	Vormsi
28		Torma*	
29		Türi*	
30		Urvaste	
31		Uue-Pärnu*	
32		Viljandi*	
33		Võnnu	
34		Äksi	

Kihelkondade eri nimevorme

Acris = **Hackers**

Adempe = **Odenpe**

Alsten (Halliste)

Alt-Pernau = **Olden-Pernouw**

Ampell (Ambla)

Anhel = **Hannehl**

Anseküll = **Anszkul**

Anszkul (Anseküla)

Anzen (Urvaste)

Antsena = **Anzen**

Antzen = **Anzen**

Averpaln = **Overpael**

Axy = **Exs**

Bochia = **Puyen**

Capescever = **Torma**

Caput ursi = **Odenpe**

Carges (Karja)

Carkhuis = **Karkus**

Catkulle = **Kattküll**

Dorpat = **Dorpte**

Dorpte (Tartu)

Ecks = **Exs**

Eecks = **Exs**

Eimern (Järva-Peetri)

Embere = **Eimern**

Embra = **Eimern**

Emmern = **Eimern**

Ermes (Härgmäe)

Exs (Äksi)

Fellin = **Vellin**

Fickel (Vigala)

Fow = **Keel**

Gemma (Jämaja)

Goldenbeck (Kullamaa)

Goldenbeke = **Goldenbeck**

Goldenberg (Järva-Madise)

Gross-St. Johannis = **Walle**

Gross-St. Marien = **Ampell**

Hackers (Hageri)

Haggers = **Hackers**

Halliel (Haljala)

Halljal = **Halliel**

Hanehl = **Hannehl**

Hannehl (Hanila)

Helmet (Helme)

Hohenkirchen = **Luggenhausen**

Jamma = **Gemma**

Jegelecht (Jõelähtme)

Jegelecht = **Jegelecht**

Jeve (Jõhvi)

Jewe = **Jeve**

Jörden (Juuru)

Kambi (Kambja)

Kapstefer (Torma)

Karges = **Carges**

Karkus (Karksi)

Karmel (Karja)

Karolen = **Karroll**

Karris = **Carges**

Karroll (Karula)

Karusen (Karuse)

Katkull = **Kattküll**

Kattküll (Simuna)

Keel (Viru-Jaagupi)

Kegell (Keila)

Kehhal = **Kegell**

Keinis (Käina)

Keitinge (Järva-Jaani)

Kergel (Kärla)

Keytingen = **Keitinge**

Kielkond = **Kilekunde**

Kilekunde (Kihelkonna)

Kirrefer (Kirbla)

Kirriifer = **Kirrefer**

Klein-St. Marien = **Keitinge**

Koddafer = **Kottiver**

Korbe (Pärnu-Jaagupi)

Korben = **Korbe**

Kosch = **Koschull**

Koschull (Kose)

Kotever = **Kottiver**

Kottiver (Seplisz) (Kodavere)

Koycker (Koeru)

Koyker = **Koycker**

Kreutz = **Lodenrode**

Kullenbeck = **Goldenberg**

Kusal = **Kusell**

Kusell (Kuusalu)

Kuwenzal = **Lodenrode**

Lais = **Wemell**

Leal (Lihula)

Lemstever (Kursi)

Lodenrade = **Lodenrode**

Lodenrode (Harju-Madise)

Luggenhausen (Lüganuse)

Luggenhusen = **Luggenhausen**

Maholm (Viru-Nigula)

Margema = Meriama
Marien-Magdalenen 1 = Koycker
Marien-Magdalenen 2 = Nienkercke
Martens = Ummern
Meriama (Märjamaa)
Merjema = Meriama
Moche = Overpael ?
Mohn = Moon
Moon (Muhu)
Narwa = Narve
Narva = Narve
Narve (Narva)
Neue Kirche = Keitinge
Neukirchen (Välke-Maarja)
Neu-Pernau = Nien-Pernouw
Nienkercke (Maarja-Magdaleena)
Nienkerke = Nienkercke
Nien-Pernouw (Uus-Pärnu)
Normegunde = Pilstever ?
Nuckö (Noarootsi)
Nuggen (Nõo)
Nüggen = Nuggen
Oberpahlen = Overpael
Oberpalen = Overpael
Odenpe (Otepää)
Odenpäh = Odenpe
Olden-Pernouw (Vana-Pärnu)
Overpael (Põltsamaa)
Paistel (Paistu)
Paldessen = Palmesz
Palmesz (Palamuse)
Palmis = Palmesz
Pelwes (Põlva)
Peude = Poide
Pia (Püha)
Pillistfer = Pilstever
Pilstever (Pilistvere)
Poide (Pöide)
Pouplep (Pühalepa)
Puyen (Puhja)
Pölwe = Pelwes
Pönal = Pönell
Pönell (Lääne-Nigula)
Pühhalep = Pouplep
Pyha = Pia
Randen (Rannu)
Rappell (Rapla)
Rauge (Rõuge)
Ringen (Rõngu)
Rujen (Ruhja)

Röttel (Ridala)
Saara = Zare
Sagnitz = Teuffel
Saientacken = Sayentacken
St. Bartholomäi = Palmesz
St. Catharinen = Tristfer
St. Georgen = Waschel
St. Jakobi 1 = Keel
St. Jakobi 2 = Korbe
St. Johannis 1 (Kolga-Jaani)
St. Johannis 2 = Keitinge
St. Johannis 3 = Sayentacken
St. Jürgens = Waschel
St. Katharinae = Nuckö
St. Lamberti = Hackers
St. Mariae Magdalena 1 = Koycker
St. Mariae Magdalena 2 = Rappel
St. Martens = Ummern
St. Matthaei = Goldenberg
St. Michaelis 1 = Kegel
St. Michaelis 2 = Sontak
St. Petri = Eimern
St. Simonis = Kattküll
Sayentacken (Harju-Jaani)
Seplisz = Kottiver
Sontak (Mihkli)
Zare (Saarde)
Talckhof = Lemstever
Tarwast = Tarvest
Tarvest (Tarvastu)
Tarwis = Tarvest
Teuffel (Sangaste)
Theal = Teuffel
Torma = Kapstefer
Tristfer = Tristfer
Tristfer (Kadrina)
Turgel (Türi)
Ummern (Martna)
Vellin (Viljandi)
Vov = Keel
Walle (Suure-Jaani)
Waschel (Jüri)
Wemell (Laiuse)
Wendau = Wenden
Wenden (Võnnu)
Wesenberg = Wesenbergk
Wesenbergk (Rakvere)
Wolde (Valjala)
Womel = Wemell
Worms (Vormsi)